

door Roger JANSOONE

12. DE WERKING VAN HET "ONDERSTANDSKOMITEIT"

Zoals hoger aangestipt (cfr. Hoofdstuk 4. Eerste voorzorgsmaatregelen), werd reeds op 7 augustus 1914 door het Stadsbestuur een steuncomité aangesteld voor het centraliseren en verdelen van (grotendeels via de lokale pers) ingezamelde gelden ter ondersteuning van behoeftige gezinnen van dienstplichtigen, werklozen, vluchtelingen, e.d., en dit o.m. via het Rode Kruis (afdeling Oostende), het "Werk van de uitdeling der levensmiddelen", de werklozenfondsen, enz. De samenstelling van dit comité was – typisch Belgisch – evenwichtig gespreid over alle politieke partijen, incl. vertegenwoordiging van de plaatselijke geestelijkheid en magistratuur. Niettemin waren de Oostendse liberalen van mening dat zij hun eigen steuncomité moesten oprichten (en dit spijs het verzet van hun eigen afgevaardigden in voornoemd comité). Reeds op 10 augustus kwam dit tweede comité officieel tot stand, met als ere-voorzitters Volksvertegenwoordiger J. Serruys en gewezen Senator Verbeke. Zeer merkwaardig is ook het feit dat de Voorzitter van het eerste comité, met name Schepen van Financiën Devriese, tevens lid was van dit tweede comité !

Dit potsierlijke vertoon van dorpspolitiek te midden van een dramatische toestand, verwekte zodanig veel ergernis en protest dat al vlug beslist werd dat enkel het eerste comité officieel zou erkend worden door het Stadsbestuur. Maar ook dit comité kwam niet zo vlot van de grond. Vooreerst was er een probleem met het voorzitterschap : niet alleen was de Voorzitter tevens lid van het liberaal comité (op zichzelf al een dubbelzinnige toestand) maar bovendien was hij al op 9 oktober 1914 vertrokken naar Engeland (pas begin februari 1915 zou hij terugkeren naar Oostende). In die tussenperiode werd – zoals reeds eerder vermeld – één van de beide ondervoorzitters, met name deken Camerlynck, waarnemend voorzitter van het "Komiteit", en dit met zeer goed gevolg.

Doch ook sommige leden van het comité verdwenen van het toneel. De h. Van Graefschape (voorzitter van "Help U Zelf") en Mevr. Pieters waren vertrokken naar het buitenland. Dit was ook het geval met gemeenteraadslid Lescrauwaet (hoofdman van de "Volksbond") die met zijn gezin de wijk genomen had naar Engeland, maar nadien in januari 1915 terugkeerde. In de cruciale periode september 1914 / januari 1915 bleven aldus nog enkel volgende leden in functie : Mevr. Hamman en de hh. Kesteloot, Van Glabbeke en Van Vlaenderen (van de "Noordstar"), incl. Stadsontvanger Vermeire als schatbewaarder, terwijl Stadssecretaris Thoné het al spoedig zodanig druk had op het Stadhuis dat hij zijn functie van secretaris van het "Komiteit" niet langer kon waarnemen.

Het Comité moest dus dringend worden gereorganiseerd. Het comité werd uitgebreid door toevoeging van de hh. Lefèvre (secretaris van het "Centraal Bureel voor Vluchtelingen"), Demaecker (secretaris van "Help U Zelf") en Dr. Verhaeghe (Schepen van Onderwijs). Waarnemend secretaris werd de h. Demaecker.

Er werd ook besloten over te gaan tot het drukken van "broodkaarten". Al wie werkloos was en/of behoeftig was (want aanvankelijk was de steun hiertoe beperkt) mocht een broodkaart in ontvangst nemen ofwel bij deken Camerlynck ("Volksbond"), of bij de hh. Demaecker ("Help U Zelf") of Van Isacker ("Noordstar"). Tevens kon vanaf november 1914 (na een eerste aankoop van 500.000 kg cokes) gestart worden met de verdeling van brandstof (wat uiteindelijk voor de winter 1914/15 is opgelopen tot een totaal bedrag van 44.628 frank, een voor die tijd toch wel aanzienlijke som).

Aldus kon, vooral dank zij de onvermoeibare inzet van deken Camerlynck, de spilfiguur van het comité, Oostende min of meer overleven tijdens die eerste maanden van de bezetting van de stad. Tijdens de gemeenteraadszitting van 17 december 1914 werd de deken hiervoor gehuldigd door burgemeester Liebaert, en dit als volgt (in het Frans, zoals toen gebruikelijk was) : "Moi, je rends

un solennel hommage à M. Camerlynck. Il a rendu , dans les pénibles circonstances que nous traversons, des services signalés à la ville d'Ostende. Il s'est entremis en maintes circonstances difficiles. Il a été un aide puissant à un organisme de secours. Il a été chercher notre subsistance et, sans lui, nous serions peut-être réduits à rien ». Enkele weken later, toen Schepen Devriese teruggekeerd was van Engeland en zijn functie van voorzitter van het "Komiteit" terug op zich genomen had en hierbij een deel van de eer naar zich toe wilde trekken, kreeg deze tijdens een vergadering tegenwind van een liberaal gemeenteraadslid die dit (niet in het Frans maar in onvervalst Oostends) zeer plastisch als volgt wist te verwoorden : "Zoender Meneere den Deken en Meneere Van Vloanderen zoeden wiender in Oostende al lange met uuze pooten omhoogge liggen !".

Op 21 juli 1915 werden de hh. Leyhausen (bestuurder S.E.O.) en Dubois (adjunct-commissaris bij de politie) officieel als lid toegevoegd aan het "Onderstandskomiteit". Terzelfdertijd werd het tot dusver apart bestaand "Bevoorradingskomiteit" ontbonden. Voor de h. Leyhausen was deze aanstelling een officiële erkenning van het zeer verdienstelijk werk dat hij tot dusver had gepresteerd voor de voedselvoorziening in Oostende.

Het comité was oorspronkelijk ondergebracht in een onbewoonde woning in de Kerkstraat. Al vlug bleek dit onderkomen te klein en bijgevolg werden de diensten van het comité met ingang van 9 november 1914 gevestigd in het Koninklijk Atheneum. Dit bood het voordeel dat de voorraad cokes kon opgestapeld worden op de speelplaats terwijl de studiezaal dienstig was als bergplaats voor aardappelen. Iedere dag, vanaf 9 u. 's morgens, kwam een eindeloze sliert hulpbehoevenden aanschuiven in de gangen, om het rantsoen brood, aardappelen en cokes in ontvangst te nemen. Spijts die dagelijkse volkstoeloop ging alles vrij vlot. Er werd ook scherp toegezien op het voorkomen en beletten van misbruiken. Toen bv. werd vastgesteld dat sommige werklozen zich bij meer dan één werklozenfonds lieten inschrijven, werden er regelmatig controle-zittingen gehouden met vertegenwoordigers van de "Katholieke Volksbond", "Help U Zelf" en de "Noordstar", evenals met vertegenwoordigers van het "Bureel van Weldadigheid" en van het "Neutraal bureel voor werklozen". Bij deze "check-up" werd aldus ook vastgesteld dat in nogal wat huisgezinnen meer rantsoenen werden uitgereikt dan het aantal personen in het gezin, heel eenvoudig omdat men ook de afwezigen had laten inschrijven. Er was zelfs een speciaal geval die het lef had zich te laten inschrijven in elk van de vier onderstandsburelen, waardoor hij voor zijn overigens groot gezin iedere dag 64 broden kon in ontvangst nemen ... waarvan – wat uiteraard echt wraakroepend is – een gedeelte afgevoerd werd als voeder voor de varkens die hij kweekte !

Op 3 december 1914 werd door deken Camerlynck voorgesteld "Het werk der soep" te organiseren ten behoeve van de ondersteunden. Dit was geen slecht idee, niet alleen omdat het een goede winterkost was maar vooral ook omdat het een belangrijke aanvulling kon worden voor de nogal eenzijdige voeding (brood en aardappelen) waarmede zeer veel Oostendenaars moesten overleven. In zitting van 17 december stemde de gemeenteraad hiervoor de nodige kredieten, zodat onmiddellijk het nodige werd gedaan voor het installeren van een soepinrichting in het Atheneum. Doch op 23 december deed, totaal onaangekondigd, een Duits regiment een inval in de school, die in de kortste keren werd herschapen in een Duitse kasern. Dit soort van willekeurig optreden was echter tijdens de bezetting helaas niet zo uitzonderlijk.

Dank zij de h. Lefèvre konden, zij het met veel moeite, althans toch alle documenten en dossiers van het comité in veiligheid gebracht worden. Anderzijds trok de deken naar de Kommandantur (in de volksmond "Kommandant Artuur") voor toelating tot het wegbergen van de cokes en de aardappelen. Dit werd hem niet geweigerd, maar toch had hij de grootste moeite om in het Atheneum, onder de neus van onwillige Duitsers, de kostbare stock van 12.000 kg aardappelen te laten wegvoeren. De cokes bleven opgestapeld op de speelplaats omdat met de leraars van het Atheneum een praktische regeling werd getroffen voor toezicht op deze voorraad.

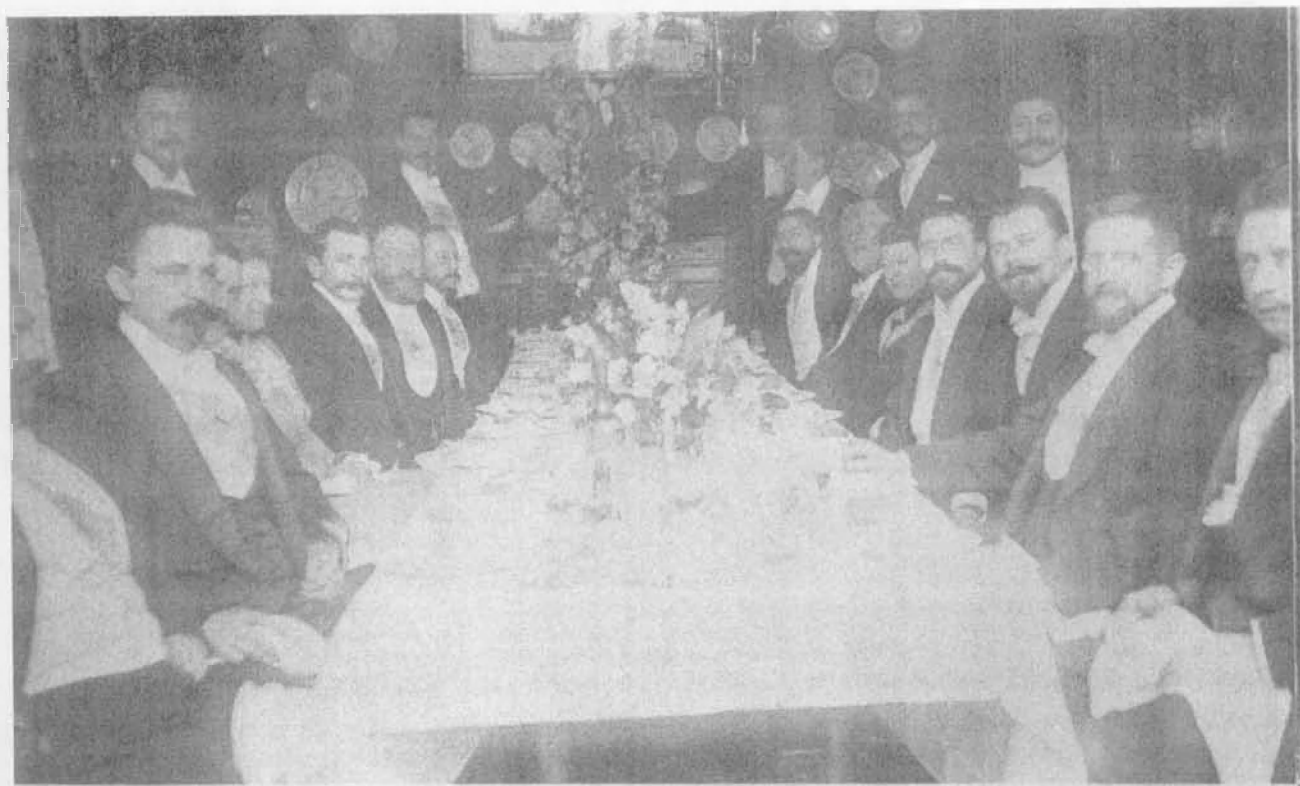
De aldus dakloos geworden diensten van het comité moesten zeer dringend een nieuw onderdak vinden, des te meer daar "in het putje van de winter" de nood bij de hulpbehoevenden het hoogst was. Zo goed en zo kwaad mogelijk werden de diverse diensten opnieuw ondergebracht, deels in het oorspronkelijke huis in de Kerkstraat en deels in het voormalig koninklijk paleis in de Langestraat en in het "Hôtel Fontaine". Later, in de loop van 1915, werden alle diensten geleidelijk geconcentreerd in het gebouw in de Langestraat (waar nu het museum van "De Plate" gevestigd is). Dit gebouw bood ook het voordeel dat men er de beschikking had over een vrij grote binnenkoer, met een uitgang in de Kapucijnenstraat, zodat de geplande soepinrichting eveneens aldaar kon geïnstalleerd worden. Spoedig kwam ook een "filiaal" tot stand in Mariakerke, waar de soep werd bereid in de woning van gemeenteraadslid Van Dycke. Tevens werd in een leegstaand magazijn in de Langestraat het soepvlees opgeslagen en dagelijks verdeeld over de diverse soepinrichtingen.

Ofschoon de diensten van het comité, spijs al die moeilijkheden en problemen, relatief goed functioneerden, waren er toch – maar dan binnen het comité – latente spanningen, die evenwel pas sedert de terugkeer van Voorzitter Devriese, begin februari 1915, uit Engeland, ten volle aan het oppervlak kwamen. De vooroorlogse tweespalt tussen liberalen en katholieken zat immers zo diep dat zelfs in tijd van oorlog, ellende en voedselschaarste, het niet mogelijk bleek te zijn om eendrachtig, schouder aan schouder, zich doorheen die beroerde tijd te werken. Het ging van kwaad tot erger, zodat uiteindelijk op 22 december 1915 de katholieken zich terugtrokken uit het comité. Als reden hiervoor werd opgegeven dat zij er maar niet in slaagden, spijs herhaald aandringen, een verslag te bekomen "over de geldelijke toestand van het Komiteit".

Gelet op de belangrijke rol die de katholieken (en meer bepaald deken Camerlynck) tot dusver gespeeld hadden wat betreft de algemene bevoorrading in Oostende, lag het nogal voor de hand dat deze patstelling niet lang mocht aanslepen. Na wekenlang politiek touwtrekken was men het nog steeds met elkaar oneens maar ging men er ten slotte in maart 1916 toch mee akkoord om heel de zaak voor te leggen aan een "scheidsraad", die – merkwaardig genoeg – werd voorgezeten door de h. Christiaens, consul van Nederland, bijgestaan door de Volksvertegenwoordigers Hamman en Serruys. Deze arbitrage wist de beide partijen echter niet nader tot elkaar te brengen. Toen uiteindelijk de katholieken op eigen initiatief terugkeerden naar het Comité – heel eenvoudig omdat intussen al te veel dringende kwesties zich begonnen op te stapelen ten nadele van de bevolking – bleek evenwel al vlug dat er opnieuw interne strijd zou gevoerd worden omtrent boekhoudkundige betwistingen. De spanning liep zo hoog op, dat op 12 december 1916 de katholieke leden van het comité allen hun ontslag indienden.

In Brugge was er een overkoepelend "Provinciaal Komiteit" dat vond dat het nu welletjes was en dat het bijgevolg zelf het al te lang aanslepend dispuut moest in handen nemen. Dit leverde ten slotte als concreet resultaat op, dat een "College van deskundigen" werd aangesteld "voor het nazien van de rekendienst", onder leiding van de h. Dupont, controleur der belastingen. Dit College kon zijn werkzaamheden beginnen op 30 juli 1917 en slaagde erin, na maanden moeizaam speurwerk, op 25 april 1918 een omstandig rapport voor te leggen over de periode van oktober 1914 tot 31 maart 1917 (datum waarop een nieuwe boekhouding werd ingevoerd). Het rapport wees ten gronde op de gebreken ingevolge een te lang aangehouden "voorlopige toestand" en het gaf ook "nuttige wenken voor de toekomst". Daar het onmogelijk bleek te zijn in de boekhouding een geldelijke scheiding te maken tussen verrichtingen voor rekening enerzijds van de Stad en anderzijds van het "Komiteit", stelde het College voor, over een en ander een minnelijke schikking af te sluiten tussen beide partijen.

Intussen waren op 10 januari 1918, en dus ruim drie maanden vóór het indienen van bedoeld rapport, de katholieken teruggekeerd in het comité,...vooral op zeer sterk aandringen van het "Provinciaal Komiteit" ... en na toezegging van het toevoegen, aan het comité, van drie extra-leden van katholieke strekking.

22. - Enkele Oostendse notabelen samen aan de feestdis (te gast bij G. Cnudde, 1900)

23. - Beschieting 25.09.1917 - opruimen van puin in de Christinastraat

† BID GOD VOOR DE ZIELERIST VAN
ZEER EERWAARDE HEER KANUNNIK
ACHIEL CAMERLYNCK

Dokter en Magister in de Theologie
Officier in de Leopoldorde
geboren te Koningstet de 9 Mei 1869
Priester gewijd te Brussel de 19 Mei 1894
Hoogleraar aan het bisschoppelijk Grote Seminarie
te Brugge 12 September 1898
Pastor-erken van St-Petrus en Paulus te Oostende
7 December 1910
Pastor-erken van St-Maartens te Kortrijk 15 Mei 1920
ontslagen op 27 Januari 1941 en aartsbis in
de Heer ontslagen te Brussel de 24 October 1951.

†

De Heer had aan dien uitgelezen priester een
ongewone rijkdom van talenten geschenkt,
die hij door onverminderd arbeid overvloedig
vrucht deel dragen.

Een meester was hij in de godgeleerdheid. Zijn
leer voorlichtte, ging, tot in zijn harte uitdrukkend,
naar de studie van de Heilige Schrift. Met
zijn schitterenden geest en zijn getrouwen woord
legde hij jarenlang den Schriftwaarde uit aan
de toekomstige priesters; zijn boeken hebben
nog steeds gezag bij de beoefenaars van de
gewijde wetenschap.

Een meester was hij van het woord, steeds
leerzaam, overtuigde zijn heldere uiteenzet-
ting de toehoorders, totdat zij, overvloedig,
in begeestering ontstaken voor de waarheid
en het goede.

Een meester was hij van de daad. Zijn brede
geest overzienende de daden van zijn volk,
zijn oplettendheidsgeest en zijn overvloedige
fiets brachten groote inlichtingen ter stand
voor het onderwijs, de vorming en opvoeding
van de arbeiderskinderen en voor de christelijke
sociale werken.

Een meester was hij door het voorbeeld van
zijn vroomheid. Hij dwong den eerbied af
door zijn innig gebedsleven en door de uit-
straling van zijn priesterlijke deugd.

○ Jezus, bron van licht en leven, Opperste
Meester van leven en dood, geef aan uw
trouwe dienaar de zinnige rust en dat het
zinnig licht hem verlichte.

24. - E.H. Deken Achiel CAMERLYNCK, Ondervoorzitter "Onderstandskomiteit" (bidprentje bij zijn overlijden op 24.10.1951)

Indien, in het kader van deze studie, nogal uitvoerig wordt stil gestaan bij de moeilijkheden omtrent de werking van het "Onderstandskomiteit", dan is dat niet "pour la petite chronique" maar om aan te tonen tot wat voor problemen men kan komen (vooral van partijpolitieke aard) wanneer men niet vooraf "in tempore non suspecto" een "neutrale" ambtelijke dienst organiseert voor civiele defensie inzake bevoorrading.

Al deze interne strubbelingen hadden uiteraard een negatieve weerslag op de werking van het comité. De diensten van het comité – waar blijkbaar toch voldoende gezond verstand aanwezig was – wisten echter hun verdienstelijk werk ten bate van de bevolking op een bevredigende manier voort te zetten. Een belangrijke meevaller was hierbij uiteraard het heropstarten van de zeevisserij vanaf mei 1915, evenals de voedselhulp uit het buitenland. Een tegenvaller anderzijds was de vernieling van de kantoren door een bom tijdens één van de vele beschietingen van Oostende, wat grotendeels kon worden ondervangen dank zij de S.E.O. die met ingang van 30 mei 1918 enkele lokalen te beschikking kon stellen van het comité.

De steeds terugkerende moeilijkheden rond het eigengereide optreden van Voorzitter Devriese (die intussen op 5 juni 1918 waarnemend burgemeester geworden was) leidden ten slotte tot diens vervanging, op 16 augustus 1918, door de h. E. Van Glabbeke.

Dit alles neemt echter niet weg dat gedurende deze vier lange en bange oorlogsjaren, het "Komiteit" zeer veel en verdienstelijk werk heeft geleverd. Indien er nogal wat (en aanslepende) interne wrijvingen waren, dan was dit eigenlijk niet zozeer de schuld van het comité zelf, doch had dit veeleer een structurele en beleidsmatige oorzaak die duidelijk terugging tot de vooroorlogse periode.

13. VIS EN VOLKSGEZONDHEID

Ofschoon men zich toen nog niet daarvan bewust was, moet hier toch even aandacht worden besteed aan het (letterlijk en figuurlijk) vitaal feit dat het hervatten van de visserij niet alleen een

belangrijke bijdrage was voor de algemene voedselvoorziening voor de Oostendse bevolking maar dat dit insgelijks uitermate bepalend was voor de volksgezondheid, en meer in het bijzonder wat betreft opgroeiende kinderen, zwangere vrouwen, zogende moeders, zieken, bejaarden en mensen met een zwakke gezondheid. Het spreekt vanzelf dat aldus een belastende hypotheek voor de naoorlogse ontwikkeling van de volksgezondheid grotendeels werd verijld, doch zelfs tot op vandaag is men zich hiervan in hogere beleidskringen blijkbaar nog niet volledig of voldoende bewust, getuige hiervan het feit dat de zeevisserij (overigens samen met de landbouw) wordt beschouwd en behandeld als een louter economisch gegeven ... en dat zelfs de kleine kustvisserij zich voortdurend moet schrap zetten om niet ten onder te gaan in de diverse "allochtone" beleidsopties die deze sector van alle kanten belagen.

Het is immers zo, dat vis voor het menselijke lichaam niet alleen een belangrijke leverancier is van eiwitten maar ook van bepaalde mineralen (vooral jodium) die in andere eetwaren ontbreken. Behalve de pelagische vissoorten (haring, sprat, makreel, tonijn, sardines, zalm, e.a.) bevat vis – evenals de meeste schaal- en weekdieren – slechts weinig vet, en dan nog doorgaans zeer weinig verzadigde vetten. Doch ook vette vis is zeer waardevol (uiteraard vooral in een periode van voedselschaarste) en dit omwille van de essentiële vetzuren die erin voorkomen. Vis bevat ook vitaminen B en vette vis daarenboven vitaminen A en D. Het belangrijkste hierbij zijn de vitaminen B omdat ze, ook in normale tijden, veelal ontbreken in de dagelijkse voeding in West-Europa. Het gaat hier dan vooral om vitamine B-12 die in niet-dierlijk voedsel zeer zeldzaam is.

In tijden van voedselschaarste is vooral de aanvoer van vette vis van belang (de "pelagische vissoorten"). Een gelukkig natuurlijk toeval wil dat het precies die soorten zijn die in oorlogstijd tot vlak onder de kust in grote hoeveelheden kunnen gevangen worden. Zij zijn de rijkste bron van essentiële vetzuren (vooral Omega-3), zij bevatten weinig verzadigd vet en veel eiwitten, ijzer, vitaminen B en vitamine D, evenals calcium en jodium.

Drie maaltijden per week waarbij vette vis wordt opgediend, leveren in geval van problematische voeding de levensnoodzakelijke Omega-3 essentiële vetzuren voor het menselijk lichaam. Vooral tijdens het jaarlijks haring- en spratseizoen was dit voor de Oostendse bevolking geen probleem. Al deze waardevolle voedende bestanddelen van haring en sprat hebben allicht kunnen voorkomen dat tijdens de bezettingsjaren het aantal slachtoffers van ondervoeding, eenzijdige voeding en/of verkeerde voeding al bij al nog betrekkelijk gering gebleven is, ... en dat tijdens de "Spaanse griep"-epidemie in 1918 niet nog meer slachtoffers gevallen zijn !

Het basisprobleem van de voedselvoorziening in Oostende was immers niet zozeer het voorkomen van ondervoeding doch veeleer het verijdel van eenzijdige voeding (met name brood en aardappelen). Overigens geen kwaad woord over deze voedingsmiddelen: tarwe bevat veel eiwit en vitaminen E en B, terwijl aardappelen vitaminen C en B-6 bevatten, evenals kalium en andere mineralen (de schil bevat veel voedingswaarde, vandaar dan ook het belang van het eten van aardappelen met de schil, in Oostende toen zeer populair als "patatten met de peele" en met een gerookte haring). Maar anderzijds omvatte het oorlogsdieet al te weinig vlees, zuivelproducten, fruit en groenten. Vandaar dan ook de belangrijke complementaire rol van vis en visserijproducten.

Naast de pelagische "vette" vissoorten was er uiteraard ook nog de rondvis (vooral kabeljauw, wijting en schelvis) en de platvis (schol, bot, tong). Deze vissoorten bevatten veel eiwit evenals calcium en enkele B-vitaminen. Ze zijn ook een waardevolle bron van jodium.

Conclusie van een en ander is, dat indien de bevolking tijdens de bezetting zeker niet leed aan de huidige "welvaartsziekten" (wat op zichzelf een pluspunt is), de mensen anderzijds ook weinig of niet geconfronteerd werden met ondervoeding (en zeker niet met hongersnood) maar eigenlijk ook zeer weinig met eenzijdige voeding (tenzij gedurende de eerste maanden van de bezetting) en dit

ongetwijfeld dank zij de bijdrage van de kleine kustvisserij tot het veilig stellen van een minimale en kwalitatief vrij hoogstaande voedselvoorziening.

Deze culinair-historische invalshoek is eigenlijk minder ongewoon dan het op het eerste zicht lijkt. Het vertolkt immers wat de gewone volksmens gedurende twee wereldoorlogen en bezettingen steeds instinctief heeft gevoeld : "Den oarienk eeft uus gered !" (De haring heeft ons gered !)...

Een ander en zeer opvallend aspect van deze periode is het uitblijven van epidemieën. En dit moet alleszins toegeschreven worden aan de bezettende overheid, zij het dan weliswaar veeleer of allereerst gedreven door sanitaire bekommernissen aangaande het eigen leger dan vanuit een reële zorg voor de volksgezondheid in het bezet gebied. Reeds lang vóór het uitbreken van de oorlog was de Duitse legerleiding zich zeer goed ervan bewust dat in het verleden bij militaire operaties steeds meer doden waren gevallen door tyfus en andere besmettelijke ziekten dan op het slagveld. Een betere hygiëne en de ontdekking van bepaalde ziekteverwekkers hadden in de 19^e eeuw de geneeskunde in het algemeen en de militaire geneeskunde in het bijzonder met grote schreden vooruit gebracht. Grote wegbereiders waren Semmelweis, Pasteur, Koch, Lister, enz.

Vandaag beseffen wij nog nauwelijks wat voor een ommekeer dit allemaal heeft veroorzaakt, ook op het vlak van de militaire strategie. Ook al was initieel dat soort oorlog niet de bedoeling geweest, toch is het een feit dat vanaf 1914 voor het eerst in de militaire geschiedenis een langdurige en massale stellingen- en loopgravenoorlog kon uitgevochten worden. En dit om de zeer eenvoudige reden dat tot dusver bij iedere grootschalige en sedentaire concentratie van legereenheden, al spoedig een of andere epidemie roet in het eten zou komen strooien. Het toverwoord was "vaccinatie", evenals in ruime mate ook "preventie", zoals bv. ontluizing ter voorkoming van tyfus, maar in eerste instantie door een echte manie voor netheid en hygiëne, vooral dan in het Duits leger, waar "Sauberkeit" het toonaangevend ordewoord was.

In het kader van die "Sauberkeit" en van het lichamelijk welzijn van de frontsoldaten, werd door de Ortskommandantur reeds bij het begin van de zomer van 1915 alles in het werk gesteld om in Oostende een badendienst in te richten ten behoeve van Duitse militairen. Dit had weldra zo'n succes dat in de "Kölnische Volkszeitung", in een artikel "Ostende in Kriegszeiten", hierover een geestdriftige reportage verscheen : "Er zal wel nooit in augustus en september een grotere toeloop geweest zijn aan het strand als in het oorlogsjaar 1915. Natuurlijk is het publiek wel enigszins anders samengesteld als in vorige jaren. Dagelijks rolt de ene extra-trein na de andere in het station van Oostende. In lange rijen stappen de Feldgrauen naar het strand, voorafgegaan door de regimentsfanfare. Tot ver beneden leper komen de soldaten met duizenden van het front naar de zee om er baden te nemen. Velen onder hen hebben zelfs nog nooit eerder de zee gezien."

De Duitse militaire bureaucratie kon uiteraard niet nalaten, voor het baden in zee een omstandig reglement uit te vaardigen (in niet minder dan 11 artikelen) ... dat zelfs bij de Fritzen zodanig de lachlust opwekte dat hierover weldra een persiflage verscheen in de Duitse soldatenkrant "An Flanderns Küste - Kriegszeitung für das Marinekorps", een blad dat blijkbaar niet gespeend was van zin voor humor. De redactie had bovendien een vrij levendige belangstelling voor "Flandern", wat reeds tot uiting kwam in het eerste nummer (verschenen in maart 1916), meer bepaald in de dichterlijke omschrijving van het opzet van deze krant:

Das erste Feldblatt der deutschen Marine,
Geschrieben für euch am Yser und Düne,
Erblickt heute das Licht der Welt !
Wir hoffen dass euch die Zeitung gefällt,
Sie soll euch treulich und schlicht berichten
Von Flandern und euren Kriegsgeschichten.

Wir wollen erzählen von flandrischen Sagen,
von flämischer Kunst, vergangenen Tagen,
und was die Feder nicht schildern kann,
das zeichnet euch fix unser Malersmann.
Doch lässt sich hier noch so manches sagen,
Vor Allem: Wie wir die Feinde schlagen !

Maar met of zonder reglementering, de werkelijkheid was van dien aard dat , spijs het uitdrukkelijke verbod, hele legerafdelingen in Adamskostuum en in parademars over het strand tot aan het water oprukten om zich vervolgens allen tegelijk in de branding te werpen. Daar in 1915 een gedeelte van het strand nog was voorbehouden aan de burgerbevolking, was deze "Nackedei", naar de zeer preutse normen van die tijd, een voortdurende bron van ergernis. Het zijdelings aanschouwen van al die heldhaftige konten en kroonjuwelen zal voorzeker heel wat kinderen en jonge maagden in verwarring en verlegenheid gebracht hebben...

Maar benevens de "Saubereit" en de "Ostender Baden" was er ook nog het "Entlausen". Het ontluisen van de soldaten die terug van het front kwamen, was voor de Duitse legerleiding wegens het gevaar voor tyfus een zeer strikte aangelegenheid, niet in het minst ook omdat, bij gebrek aan kazernering, veel soldaten ingekwartierd werden bij burgers. Met dat goede doel voor ogen werd het "Palace Hotel" omgetoverd in een gesofisticeerd "Desinfektions- und Brausebad", een ontsmettings- en ontluisingsbad, bij de Duitse soldaten spoedig herdoopt in "Lausoleum", in voornoemde soldatenkrant omschreven als "één der meest heilbrengende inrichtingen achter ons front". Dit voortreffelijk ingerichte ontluisingscentrum kon echter niet voor het nageslacht bewaard worden, want bij hun aftocht op 15 oktober 1918 hebben de Duitsers dit "Lausoleum" opgeblazen.

Tenslotte hadden de Duitsers in al hun "Gründlichkeit" ook nog een derdelijns-gezondheidszorg, namelijk "Impfung" (inenting), zowel voor militairen als voor burgers. De burgerbevolking was toen daarmee nog niet vertrouwd, en die verplichte inenting botsten dan ook op heel wat wantrouwen en weerstand. Maar de bezettende overheid was onverbiddelijk, vooral gelet op het feit dat zoveel Duitse militairen ingekwartierd waren bij burgers en dat overigens intussen reeds een verontrustend aantal gevallen van tyfus in Oostende bekend waren. Om deze gevallen af te zonderen, werd het Onze-Lieve-Vrouwe College opgeëist en ingericht als quarantaine-hospitaal voor tyfuspatiënten.

Maar de Duitse legerartsen verwachtten alle heil van "Impfung", ter voorkoming van de gevreesde ziekte. Daarom werd op 28 september 1915 een "Bekendmaking aangaande de inenting der inwoners tegen typhus" uitgevaardigd. In het begin van oktober zou met de massale inenting begonnen worden, straat per straat, en in iedere straat in een bepaald huis, en toegediend door "Duitse Marine geneesheren, onder medewerking van Belgische geneesheren en helpsters". Zuigelingen, zieken en personen van meer dan 60 jaar oud, werden van ambtswege vrijgesteld. Zij die wensten te worden ingeënt door hun eigen huisarts, konden dit laten doen onder toezicht van Duitse geneesheren. Omdat de Duitse legerartsen nogal ruwe klanten waren, hebben heel wat Oostendenaars van die mogelijkheid gebruik gemaakt, ook al was in dat geval de inenting niet kosteloos.

Aldus was op enkele weken tijd iedereen ingeënt (of "gestekt" zoals dit in de volksmond genoemd werd). De gevolgen waren zeer opvallend : reeds op 31 oktober was het aantal tyfuspatiënten in het O.L.V.College gedaald van 70 naar 54, en op 21 november naar 31. Sedert 3 november werd er trouwens geen enkel nieuw geval nog gemeld.

Om de werking van de eerste inenting te bestendigen, werd het daaropvolgend jaar overgegaan tot een nieuwe massale inenting, met aanvang in juli. Een derde reeks inenting werd daarop niet meer overwogen, daar er achteraf nog slechts zeer sporadisch gevallen van tyfus gemeld werden.

Onder het motto "Mens sana in corpore sano" werd overigens door de Duitse legerleiding ook een en ander gedaan voor de ontspanning en de "ontwikkeling van de geest" van de troepen achter het front. Begin 1915 werd in de lokalen van de "Société Littéraire" een casino voor officieren ingericht, waar ook concerten werden gegeven. En in maart 1915 werd het "Hôtel St. Denis" in de Kapellestraat herschapen in een "Marineheim", terwijl anderzijds de zaal "Scala" werd ingericht als

cinema (die 's namiddags toegankelijk was voor burgers). Ten slotte werd in villa "Achile Legrand" op de Westramp van de Kursaal een bibliotheek geopend voor Duitse militairen. Ook werden er regelmatig voordrachten gegeven door Duitse professoren in de Stadsschouwburg, waar soms ook toneelvoorstellingen werden naar voor gebracht door rondreizende Duitse toneelgezelschappen. Vermeldenswaard zijn ook de orgelconcerten in de SS. Petrus- en Pauluskerk. Al met al dus een soort "Welfare dienst" "avant la lettre", een Duits initiatief dat uiteraard geen verband houdt met het onderwerp van deze studie maar misschien terloops hier even mag aangestipt worden.

Bovenstaande beschouwingen over de volksgezondheid in oorlogstijd zijn een voor historici tot dusver onontgonnen terrein, en niet in het minst ook de wisselwerking tussen, in casu, enerzijds de voedselvoorziening en anderzijds sanitaire maatregelen, meer bepaald ter voorkoming van besmettelijke ziekten, waarbij het uiteraard vooral gaat om het immuunsysteem in de mens. De belangrijkste voedingsstoffen voor het immuunsysteem zijn de antioxidanten. Vitamines C en E zijn de bekendste antioxidanten. Selenium (aanwezig in vis en in schaaldieren) bevordert de productie van antistoffen. Zink (aanwezig in schaaldieren) zorgt ervoor dat er tegen indringers snel nieuwe immuuncellen worden gevormd. Het merkwaardige is wel dat men zich toen van heel deze nochtans zeer belangrijke wisselwerking niet bewust was ... maar dat niettemin – zij het veeleer bij wijze van improvisatie – een aanpak werd doorgevoerd die ongetwijfeld de volksgezondheid is ten goede gekomen, zelfs nog tot jaren na het einde van de oorlog.

(wordt vervolgd)

ILLUSTRATIES:

- Enkele Oostendse notabelen samen aan de feestdis (te gast bij G. Cnudde, 1900)
- Beschieting van 25.09.1917 – opruimen van puin in de Christinastraat
- E. H. Deken Achiel CAMERLYNCK, Ondervoorzitter "Onderstandskomiteit"

VRAAG OM INLICHTINGEN

Wij zijn in het bezit van een programma van het Nederlandsch Tooneel van Gent dat op zondag 17 april 1921 het zangspel in drie bedrijven "Eva" (Het Fabrieksmeisje) opvoerde "ten voordele van de Beroemde PIXE-FLIKKERS".

Tevens hebben wij een menu-kaart (zeer copieus banket) gedrukt "A l'occasion de la publication du 4^e bilan des PIKSE-FLIKKERS. Ostende, le 28 septembre 1923".

Kan er iemand ons wellicht mededelen wie of wat die vereniging van PIXE-FLIKKERS of PIKSE-FLIKKERS te betekenen had? Wat was hun doel? Waar was hun lokaal en gebeurlijke bedrijvigheid.?

Omer VILAIN